

Läroarbilden
10-poängsuppsats i Svenska
SSVD01 (Svenska 61-80p)
Vårterminen 2006

Bör fantasylitteratur bli en verklighet i svenskundervisningen?

Författare
Anna Ward

Handledare
Lennart Leopold

Bör fantasylitteratur bli en verklighet i svenskundervisningen?

Abstract

Uppsatsen handlar om fantasylitteraturens plats i svenskundervisningen och nyttan med fantasyromaner. Min undersökning utgår ifrån en enkätundersökning med 56 deltagande elever och intervjuer, tre enskilda och tre via mail. Syftet med undersökningen är att få reda på om fantasylitteraturen har sin plats i svenskundervisningen enligt eleverna och om de ser någon nytta med att läsa fantasyromaner. Enkätundersökningen visade att majoriteten var negativ till att plocka in fantasy i undervisningen. Intervjuerna visade att de ungdomar som läser fantasyromaner ser fantasylitteraturen som en självklar del av svenskundervisningen och litteraturen ställde sig i de flesta fall positiv till fantasygenren.

Nyckelord: elevperspektiv på fantasylitteratur, fantasy, fantasylitteratur, fantasyroman, genren fantasy.

INNEHÅLL

1 Inledning	5
1.1 Bakgrund och syfte	5
1.2 Disposition	5
2 Forskningsbakgrund	7
2.1 Bakgrund till frågeställning.....	7
2.2 Historik.....	8
2.3 Teman och motiv	9
2.4 Fantasy, positiv eller negativ verklighetsflykt?	10
2.5 Begrepp och definitioner	12
3 Metod och material	14
3.1 Urval	14
3.2 Kvalitativ metod	15
3.2.1 Intervjuer.....	15
3.2.2 Intervjuer via mail	15
3.3 Kvantitativ metod	16
3.3.1 Enkäter	16
3.4 Primära textkällor.....	16
4 Undersökning	17
4.1 Majoriteten negativ till fantasy	17
4.2 Minoriteten positiv till fantasy	18
4.3 Litteratur kontra elevperspektiv.....	19
4.4 Elevperspektiv kontra elevperspektiv	20
4.5 Undervisning i fantasy – hur och vad ska den innehålla?	22
5 Diskussion och slutsats	24
5.1 Fantasyromanen – en fantasi i svenskundervisningen	24

5.2 Den enskilda elevens behov.....	25
5.3 Slutsats.....	26
6 Sammanfattning	28
Källförteckning	
Intervjufrågor	Bilaga 1
Enkät	Bilaga 2

1 Inledning

1.1 Bakgrund och syfte

Jag har valt att inrikta mig på en speciell genre inom litteraturen, nämligen fantasy. Orsaken till det är att denna genre ligger mig och många av de elever jag ska arbeta med i framtiden varmt om hjärtat. Fantasy litteratur är väldigt populärt hos ungdomar och då undrar jag om det inte skulle vara lämpligt att släppa in denna litteratur i svenskundervisningen. Det var inte lätt att hitta stöd i läroplanen men jag fann ändå några stöttepelare. I Lpf 94 står det bland annat att eleverna bör kunna: ”söka sig till saklitteratur, skönlitteratur och övrigt kulturutbud som en källa till kunskap, självinsikt och glädje,”(Lpf 94, s.54). Mer stöd fann jag dock hos Steven Ekholm, en av de personer som vill att fantasy litteratur ska användas i svenskundervisningen. Han har skrivit två böcker, *En guide till fantasy* (2000) och en antologi med namnet *Fantasy* (2001), som jag kommer att använda mig av dels i avsnittet som handlar om forskningsbakgrunden till min undersökning och i själva undersökningen. Jag ser också gärna att fantasy litteraturen får mer plats i svenskundervisningen men hur ser eleverna på detta?

Min frågeställning blir då:

- Håller eleverna med mig och Steven Ekholm?
- Tycker de att fantasy litteraturen bör tas upp och användas i svenskundervisningen?
- Finns det några bra skäl för att den bör tas upp, förutom att fantasy läses utav många ungdomar.
- Varför ska fantasy litteratur få en plats i svenskundervisningen?

Det blir dels en undersökning som handlar om elevers inställning till att plocka in fantasy i undervisningen men även en fråga om nyttan med denna sorts litteratur.

1.2 Disposition

Jag kommer att börja med bakgrunden till min undersökning och ta upp olika böcker som behandlar det område jag valt att undersöka. Det var speciellt två böcker som fick mig att ställa frågan om fantasy litteraturen hade en plats i svenskundervisningen och det är Steven Ekholms böcker *En guide till fantasy* (2000) och *Fantasy* (2001). Vidare kommer jag att presentera fantasyromanens historia och vilka olika teman och motiv den brukar innehålla. I forskningsbakgrunden förklarar jag även ord och begrepp som återkommer i min undersökning. Sedan kommer jag att förklara vilka metoder och texter jag använt mig av för att försöka få svar på mina frågeställningar och efter det kommer själva undersökningen att beskrivas och de resultat jag fått kommer att redovisas. Jag kommer även att jämföra vissa av

de svar jag fått genom mina intervjuer med de svar Stella Chriath Ljungberg har fått i sin magisteruppsats som handlar om fantasy och gymnasieungdomar. I själva undersökningen så har jag valt att bara ta upp vissa av mina och Chriaths enkätfrågor eftersom alla ej rör mitt område. Under rubriken "Diskussion och slutsats" tar jag upp egna reflektioner kring min undersökning och försöker ge ett svar på om fantasylitteraturen har sin plats i svenskundervisningen. Till sist sammanfattar jag hela mitt arbete. Efter källförteckningen kommer jag att bifoga en del bilagor innehållande enkätfrågor och de intervjufrågor jag använde mig av.

2 Forskningsbakgrund

Tyvärr finns det inte så mycket undersökningar kring gymnasieelevers läsning. Det har gjorts flera undersökningar av högstadieelevers läsning som inte kommer att tas med för att inte hamna utanför det område jag valt att inrikta mig på. Det fanns ett fåtal magisteruppsatser som handlade om gymnasieelevers läsvanor men vissa var helt omöjliga att få tag på. Till största delen har jag använt mig av böcker som tar upp fantasy, förklarar olika begrepp kring fantasy och oftast visar en positiv inställning till fantasy litteratur.

På universitet och högskolor börjar man bli allt mer intresserade av genren fantasy och det talas om två olika synsätt på vad som egentligen är värt att studera. Den ena sidan anser att ”high fantasy” endast borde studeras och den andra sidan att vi borde vara mer öppna och räkna in fler romaner till genren. Det första synsättet gör att gränserna mellan fantasy litteratur och andra genrer blir tydligare i och med att de endast räknar ”high fantasy” som något värdefullt att studera (Broberg 1994, s.9). Det andra synsättet öppnar å andra sidan många dörrar och genren blir rikare på undergenrer vilket enligt min mening bara är positivt. De menar att alla romaner som låter ickerationella fenomen ha en avgörande roll för handling och händelseförlopp bör räknas som fantasy och ibland kallas dessa romaner för ”low fantasy” (Broberg 1994, s 9). Begreppen ”high-” och ”low fantasy” förklaras närmare under rubriken ”Begrepp och definitioner”. Det finns även litteratur som tar upp varför fantasyromaner anses vara skadliga. De flesta har en positiv inställning till fantasy och ser gärna att genren får sin plats i svenskundervisningen. Jag är dock mer intresserad av vad eleverna anser och de kommer att få en stor plats i avsnittet ”Undersökning”.

2.1 Bakgrund till frågeställning

De två böcker som fick mig att ställa frågan om fantasy litteraturen har sin plats i svenskundervisningen enligt eleverna var Steven Ekholms *En guide till fantasy* (2000) och antologin *Fantasy* (2001). Ekholm (2000) är gymnasielärare i Örnsköldsvik och har skrivit denna guide som en hjälp till lärare och elever.

Ungdomars stora intresse för fantasy har idag ingen som helst motsvarighet, och i ljuset av att många ungdomar nästan inte läser böcker ser jag arbetet med denna litteratur i skolorna som något mycket angeläget (Ekholm 2000, förordet till *En guide till fantasy*).

Ekholm vill visa vikten av att ta in fantasy litteraturen i skolan och i sin bok *En guide till fantasy* så visar han att även genren fantasy har en intressant och gedigen historia. Han tar också upp en del undergenrer inom fantasy, såsom teman och motiv som ständigt verkar

återkomma i denna genre (Ekholm 2000, förordet till *En guide till fantasy*). Om man är nyfiken på fantasy men inte läst så mycket om genren innan är detta en utmärkt introduktion och enligt min mening så passar den som lärobok. Han har också skrivit en antologi som heter *Fantasy* och i den tar han upp olika verk som, märk väl, han anser vara viktiga inom genren. Som svensklärare vill vi att våra elever ska läsa så mycket som möjligt och om det hjälper att ta in fantasy litteraturen i svenskundervisningen så blir den en tillgång snarare än en börda. Frågan är då vad elever tycker om denna idé och min undersökning kommer att förmedla vad några av dessa röster har att säga. Det måste också nämnas att Stella Chriath Ljungbergs magisteruppsats, om varför gymnasieungdomar läser fantasy, har fungerat som stöd och jämförelse till min egen undersökning. Ljungberg har gjort en undersökning där hon försökt ta reda på varför gymnasieungdomar läser fantasy. Det är främst hennes enkätundersökning och intervjuer som kommer att användas för att se om vi fått liknande resultat angående vissa frågor. Hon har dessutom gjort en större enkätundersökning som omfattar 121 elever och det ligger i mitt intresse att se om hon fått liknande svar då min enkätundersökning endast omfattar 56 elever.

2.2 Historik

Jag kommer nu att göra en mycket kort genomgång av genren fantasy genom att ta upp lite av den gedigna historia fantasygenren har, nämna några av dess författare och beskriva vissa teman och motiv som återkommer i de flesta fantasyromanerna.

Fantasylitteraturens rötter kan vi finna långt tillbaka i tiden till exempel i antikens legender men grunden till den skrivna fantasylitteraturen hävdas ha startat i Västeuropa under romantiken (Öhman 2002, s. 135). Längtan bort var ett motiv som många romaner inom fantasygenren innehöll. Många av författarna under denna tid skrev om exotiska platser och förlade handlingen i andra tider som till exempel i antiken eller i den keltiska tidsperioden (Ekholm 2000, s. 28). Vi kan även idag se att många fantasyförfattare påverkats och inspirerats av gamla verk som till exempel *Bibeln*, sagorna om kung Arthur och de båda Eddorna (Ekholm 2000, s. 11, 13 och 18).

Den moderna fantasyn lär ha uppkommit i mitten av 1800-talet och det var i England allt tog sin början. För att nämna några av föregångarna inom fantasy så finner vi under denna tid författare som George MacDonald, Charles Kingsley och Lewis Carroll pseudonym för Charles Lutwidge Dodgson. Vi är kanske mer bekanta med namn som L. Frank Baum författare till *Trollkarlen från Oz* eller vår egen Selma Lagerlöf och hennes roman *Nils Holgerssons underbara resa* (Ekholm 2000, s. 32-33 och 35). Novelltidningarna som var

mycket populära under början av 1900-talet är en orsak till att fantasyllitteraturen fick sin spridning. Frank A. Munsey publicerade novelltidningar först för barn men övergick sedan till att publicera skräck och fantasy för vuxna. Tidningarna publicerades i ett billigare papper än tidigare och det kallades ”pulppapper” därav fick denna tidningskultur namnet pulp fiction. Pocketboken, och senare även televisionen, tog över marknaden och pappersransoneringen under andra världskriget gjorde så att antalet novellmagasin minskade radikalt. Detta blev slutet på fantasyns stormaktstid som skapats genom denna tidningskultur (Ekholm 2000, s. 37). När det ser som mörkast ut för fantasyllitteraturen så dyker de stora författarna inom fantasy upp.

Nu kommer vi till en av de stora giganterna inom fantasy, J.R.R. Tolkien, som sägs ha inspirerat de flesta av vår tids fantasyförfattare, särskilt med sitt livsverk *Härskarringen*. I Oxford fanns en grupp som kallade sig ”The Inklings” och de läste upp sina böcker och uppsatser för varandra som naturligtvis handlade om fantasyllitteratur. I denna grupp ingick bland annat Tolkien men också en god vän till honom, och han är även känd som författaren till ”Narniaserien”, nämligen C.S. Lewis (Ekholm 2000, s. 42). Dessa två författare är kända över hela världen och nu under 2000-talet har de fått en ännu större beundrarskara genom att deras böcker filmatiserats.

Vi får naturligtvis inte glömma de kvinnliga författarna inom fantasyllitteraturen för de är ganska många och omtyckta. En av de kvinnliga föregångarna var Ursula K. LeGuin som framträdde på 1960- och 1970-talet (Ekholm 2000, s. 47). Hon har bland annat skrivit *Trollkarlen från Övärlden* (1977) och det är första delen av en serie som handlar om Ged som går på en magikerakademi för att kunna bli trollkarl (Johansson 2000, s.246). Ett par av de kvinnliga författare som enligt min mening också är värda att nämna är Katherine Kerr som är känd för sina romaner om landet ”Deverry” och Robin Hobb pseudonym för Margaret Ogden som bland annat skrivit *Mördarens lärling* (1996) första delen av ”Berättelsen om Fjärrskådarna”.

2.3 Teman och motiv

Detta var en mycket kort överblick över fantasyllitteraturens historia och avsnittet fortsätter nu med en del teman och motiv som fantasygenren är känd för. Det finns en hel del undergenrer i fantasy men de kommer att förklaras under rubriken ”Begrepp och definitioner” och här koncentreras innehållet istället på teman och motiv. Precis som i äldre grekisk litteratur så handlar fantasyromaner oftast om olika slags ”quester”, som kan förklaras som resor eller uppdrag för att uppnå någonting (Johansson 2000, s. 71). På dessa ”quester” hittar vi

följeslagare som kan vara från olika geografiska platser eller som i Tolkiens *Härskarringen* av olika raser. Vi finner ofta väsen som ursprungligen kommer ifrån den keltiska mytologin, men som vi också finner i den nordiska mytologin, nämligen alver och dvärgar. Andra viktiga teman i fantasy är magi, drakar, jättar och gåtor med mera. Ofta så innehåller fantasyromaner en så kallad dold monark och ofta är det en person som efterhand utvecklar ”kungliga sidor” som till exempel mod och stridskicklighet. Dolda monarker finner vi till exempel i David Eddings *Sagan om Belgarion*. Det finns parallella världar och sekundära världar. De parallella världarna existerar sida vid sida med vår värld och det finns ofta portaler dem emellan som i C.S. Lewis ”Narniaserie”. Sedan så finns det något som kallas för sekundära världar och de existerar oberoende av vår värld såsom Tolkiens Middle-Earth. Ofta så inleds fantasyromaner med att vi kommer i kontakt med en idyllisk och harmonisk värld. Detta förändras genom att något rubbar balansen i ”landet” och folket i romanen måste vakna upp och bekämpa ondskan som till exempel i Ursula K. LeGuins *Övärldstrilogin*. Huvudkaraktären eller huvudkaraktärerna i fantasyromanen genomgår ofta en mognadsprocess som kallas övergångsrit. Vi läsare får följa deras mognadsprocess genom hela ”questen” och på slutet har ofta dessa karaktärer förändrats både till det yttre och det inre (Ekholm 2000, s. 76-97).

2.4 Fantasy, positiv eller negativ verklighetsflykt?

De flesta böcker som tas upp i uppsatsen har en positiv inställning till genren fantasy och tar upp allt det fantastiska som kan upplevas genom att läsa fantasyromaner. Enligt Holmberg ligger fantasyromanernas attraktionskraft i att de handlar om det oförklarliga, det mystiska och det övernaturliga. De beskriver en slags förvetenskaplig världsbild som dominerade för flera århundraden sedan och idag har ersatts av den naturvetenskapliga världsuppfattningen. Det negativa med denna uppfattning kan vara att fantasyromanerna kan verka bakåtsträvande och förnuftsförnekande (Holmberg 1995, s.228-229 och 231). Men å andra sidan har det oförklarliga och mystiska alltid intresserat människan och det märks inte minst i dagens mediasamhälle där TV-program om övernaturliga fenomen är mycket vanliga. Program som ”Arkiv X”, ”Medium”, Buffy och vampyrerna” och ”Invasion” lockar många tittare. Vi kan också vända på hela resonemanget och ta upp all den realism som visas i TV och som vi alla kan vilja fly ifrån ibland. Det talas ofta om att fantasyromaner läses för att kunna fly verkligheten och enligt Holmberg kan genren bjuda på en stunds total frihet från alla krav som ställs på oss människor i det moderna samhället (Holmberg 1995, s.229). Val som görs i verkligheten är långt mycket mer komplicerade än i fantasyromanen och de skapar ofta oro och ibland till och med ångest. Därför kan det kännas som en lättnad att läsa om tydliga

gränser mellan gott/ont och rätt/fel. Ett annat positivt drag hos fantasyromaner är att de ofta lyfter fram den enskilda individen som är ganska alldaglig och inte särskilt heroisk, till en början i alla fall (Holmberg 1995, s.229-230).

I fantasyvärlden möter vi både klara val, entydigt gott och ont, och finner dessutom att det är människor som vi själva - eller till och med sådana som startar ur ett betydligt sämre läge än vi själva – som visar sig både äga makten att förgöra den hotande ondskan och att vinna omvärldens respekt, beundran, kärlek och ofta lydnad. (Holmberg 1995, s.230).

Det positiva är att läsaren kan bygga upp ett bättre självförtroende och känna sig mer tillfreds med tillvaron. Om det ska ses ur ett negativt perspektiv kan det tyckas att fantasyromanen förenklar tillvaron och fungerar som ett stöd till verklighetsflykt och maktfantasier (Holmberg 1995, s.231). Tor Åge Bringsværd beskriver dock den litteraturform som han tycker kan kallas verklighetsflykt och det handlar inte om fantasyromanen. Han pratar om realismen och att den ofta utgör sig för att vara en tolkning av vår verklighet. Ibland till och med utge sig för att vara verkligheten och därför finner han realismen manipulativ och odemokratisk (Holmberg 1995, s.233).

I Holmbergs bok finner vi ytterligare en författare som försvarar fantasy litteraturen och det är Ursula K. LeGuin. Hon menar att den mest mänskliga egenskapen är just kraften att fantisera och att lärare, bland andra, bör uppmuntra våra elever till att fantisera fritt (Holmberg 1995, s.231). Holmberg tar också upp att fantasyromaner ofta handlar om att ta ansvar, att lära sig förstå sig själv och sin omvärld, att välja sida och stå för de val man gjort. De flesta verk som tas upp i denna uppsats ställer sig positiva till fantasy litteraturen och påvisar dess goda sidor, medan endast ett fåtal av dessa pekar på att fantasygenren inte är speciellt nydanande utan att de flesta skriver under skuggan av Tolkien och att de flesta tycks följa detta "bestsellerrecept" (Holmberg 1995, s.223). Öhman skriver att motståndet mot bland annat fantasyromaner har sitt ursprung i puritanismen och dess hårda arbetsetik. Medborgare bör inte drömma sig bort utan ägna sig åt brukbara saker och bli framgångsrika. Öhman har dessutom funnit olika läsarter av fantasyromaner och där tar han bland annat upp en mer kritisk läsare av fantasy. De tycker att fantasyromanerna harmoniserar och förenklar konflikter i omvärlden och hos individen (Öhman 2002, s141). Tolkien ställer sig naturligtvis på fantasyromanernas sida och han såg sagor som en slags hälsobot. Det ligger i människans natur att fantisera och fantasin kan inte skada oss som den värld vi lever i kan göra. Trots att "sagorna" kan innehålla flera olika vidunderliga varelser så är vi fortfarande mer rädda för ett maskingevär än en drake. Den som läser fantasyromaner flyr inte från livet utan ifrån den närvarande tiden. De flyr också ifrån fattigdom, lidande, sorg, orättvisa och död (Tolkien

1964, s.61, 64, 71 och 72). Detta är saker vi dagligen matas med via media och enligt min mening är det inte konstigt om vi skulle behöva ta en paus ifrån verkligheten då och då. Det finns dock läsare som är skeptiska till just Tolkien och hans livsverk *Härskarringen*. De tar bland annat upp kvinnskildringarna som är väldigt få i det här verket och att de flesta kvinnliga karaktärerna dessutom fungerar som statister. De kritiserar också Tolkiens sätt att beskriva olika folkslag och menar att det nästan kan klassas som rasistiskt. Vissa läsare och författare tycker också att det finns för lite humoristiska inslag i *Härskarringen*. De flesta tycker dock ändå om den och anser det vara ett mästerverk (Johansson 2000, s.95-96). Annars är fantasygenren inte mer kritiserad än andra. Oftast är det precis som med annan litteratur att enskilda verk inom genren kritiserar och problemet ligger kanske snarare i att fantasyromaner anses vara populärlitteratur.

2.5 Begrepp och definitioner

Inom genren fantasy så finns det massvis med olika begrepp och definitioner och några av dem förklaras i det här avsnittet. Jag tänkte även förklara några andra begrepp som ofta kopplas samman med fantasy. Vi börjar med några undergenrer till fantasy. Inom fantasy litteraturen så återkommer ständigt en undergenre som kallas "high fantasy" och det är ett ganska vitt begrepp men den ska dock alltid innehålla en sekundär värld (se längre ner på sidan). Ofta står hela den sekundära världen på spel, gott står mot ont och magi är ett viktigt inslag (Johansson 2000, s.122). Det har också myntats ett begrepp som kallas för "low fantasy" och det är förenklat sett motsatsen till "high fantasy". I "low fantasy" kan handlingen utspela sig i vår värld, men händelseförloppet styrs ändå av övernaturliga och mystiska inslag. Det kan vara romaner som handlar om djur som talar med varandra eller sällsamma kulturer som lever på oupptäckta platser (Broberg 1994, s.9). Det är inte helt lätt att skilja dessa undergenrer åt eller säga att en författare ägnar sig åt endast en undergenre. En annan undergenre är episk fantasy och i den upptäcker vi drag från de stora klassiska eposen som *Illiaden och Odysseen* (Ekholm 2000, s.70). Det är ofta en lång berättelse med bred bakgrund och många huvudkaraktärer som till exempel i Mervyn Peaks Gormenghast-trilogi (Johansson 2000, s.122). Det sägs att i en bra episk fantasy ska tiden inte stå stilla utan en utveckling ska hela tiden kunna urskiljas. Om vi talar om mer rena äventyrsberättelser inom fantasygenren så kommer vi till den heroiska fantasyn (Ekholm 2000, s.70-71). Många av dessa undergenrer kan också tyckas gå in i varandra och vara svåra att särskilja. Vidare så förklaras begrepp som ingår dels i min enkätundersökning och dels i mina intervjuer.

Antingen så är man som läsare av fantasy bara intresserad av litteraturen, men hos många ungdomar idag är det något av en livsstil. Det kan vara allt ifrån fantasybaserade datorspel till lajv. Lajv är som ett rollspel fast det spelas upp av riktiga människor. Människor samlas på en plats, klär ut sig till olika karaktärer och spelar olika roller. Rollspel var ju tidigare något man endast spelade hemma med några vänner. Idag kan du välja att använda din dramatiska sida och spela din egen karaktär eller så kan du spela rollspel med hela världen. Något som blivit otroligt populärt idag är online roleplaying. Det innebär att du via Internet spelar rollspel med miljontals andra människor (Johansson 2000, s.118). World of Warcraft heter det idag absolut populäraste onlinespelet. World of Warcraft är något som kallas för "Massively Multiplayer Online Role Playing Game" och har idag runt 6 miljoner spelare (PC Gamer 2006:112, s.22).

3 Metod och material

Meningen med den kvantitativa undersökningsmetoden är att det som undersöks görs mätbart och resultaten kan presenteras numeriskt. Den leder till ett mer objektivt undersökningssätt (Andersen 1994, s.70). De som förespråkar de kvalitativa forskningsmetoderna menar att allt ej kan göras mätbart och att de kvalitativa metoderna passar samhällsforskare bättre. De kvalitativa metoderna tar hänsyn till att varje fenomen är unikt och består av olika kvaliteter eller egenskaper, därför kan de ej mätas och vägas. Den kvalitativa undersökningsmetoden är en tvåvägskommunikation medan de kvantitativa metoderna erbjuder en envägskommunikation (Andersen 1994, s.70-71). För att dels både få en så objektiv bild som möjligt av mitt område men ändå inte begränsa min undersökning så valde jag de båda undersökningsmetoderna.

Fördelen med det kvantitativa undersökningssättet, det vill säga enkätundersökningen, är att den ger en mer övergripande bild och riktar sig till alla elever, inte bara de som läser fantasyromaner. Den ger en mer objektiv bild av mitt problemområde. Den kvalitativa metoden kändes dock mer relevant för min undersökning då mitt syfte utgår från elevernas perspektiv och enkätundersökningen kändes dessutom inte tillräckligt omfattande. Vid intervjuerna finns möjligheten att styra samtalet och se till att missuppfattningar inte sker. Jag kommer därför att lägga större vikt vid de enskilda intervjuerna och de intervjuer som skedde via mail.

3.1 Urval

Jag kontaktade en av de biträdande rektorerna på en gymnasieskola, som ligger i Stockholm, för att få tillstånd att dela ut enkäter och intervjua några av eleverna. Utdelningen av enkäter visade sig bli den lätta biten då jag fått tillåtelse att dela ut dem i två klasser. Klasserna valdes efter vilka lärare som hade tid. Sammanlagt så deltog 56 elever i enkätundersökningen. Det som visade sig bli mer komplicerat var att få eleverna att ställa upp på enskilda intervjuer. Från början var det tänkt att intervjua fem stycken elever enskilt men på grund av brist på intresse och tid från ungdomarnas sida så fick det bli både intervjuer öga mot öga och en del intervjuer via mail. Jag lyckades dock hitta tre elever som ställde upp och de valdes endast på grund av att de läste fantasyromaner. De intervjuade ungdomarna är mellan 16-19 år.

3.2 Kvalitativ metod

Intervjuerna som gjorts i min uppsats representerar den kvalitativa metod jag har använt mig av. Intervjuer kan dels innebära att man personligen träffar den som ska bli intervjuad eller så kan de ske via ett telefonsamtal. Något som är viktigt att tänka på som intervjuare är utformningen och ordningen av frågorna. Detta kallas grad av standardisering. Vid intervjuer med hög standardisering så ställs samma frågor i samma ordning till alla de deltagande intervjupersonerna och vid lågt standardiserade intervjuer formuleras frågorna på plats och ställs i den ordning som passar för den enskilda intervjun. En helt strukturerad intervju ger lite svarsutrymme åt intervjupersonen och i den ostrukturerade intervjun så ges intervjupersonen maximalt svarsutrymme (Patel & Davidson 1994, s.60-61).

De intervjuer jag gjorde skedde dels genom att jag träffade intervjupersonen i fråga och dels så gjordes en del via mail. Intervjuerna hade en ganska hög standardisering då samma frågor ställdes i samma ordning till alla intervjupersonerna, men svarsutrymmet var maximalt då jag ville få så utförliga och ärliga svar som möjligt.

3.2.1 Intervjuer

Sammanlagt så intervjuades tre elever öga mot öga och de är mellan 17-19 år. Intervjufrågorna finns som bilaga. Intervjuerna är naturligtvis anonyma och eleverna i undersökningen kommer att kallas för informant A, informant B och informant C. Informant B och C intervjuades samtidigt vilket kan ses både som positivt och negativt. Det positiva är att de tillsammans kände sig mer avslappnade och kom med intressanta idéer. Det negativa var att det ibland kunde vara svårt att avgöra vem som svarade vad på vissa frågor. Det kommer att synas i min undersökning då jag ibland kommer att referera både till informant B och C. En av intervjuerna spelades in med diktafon för att jag lättare och mer korrekt skulle kunna citera eleverna i min undersökning. Under den andra intervjun så antecknade jag endast då störande ljud gjorde en inspelning omöjlig. Fördelen med intervjuerna är att jag fått mer utförliga och förklarande svar. Det som kan ses som en nackdel med intervjuerna är att den endast ger en bild av de elever som läser fantasyromaner.

3.2.2 Intervjuer via mail

I avsnittet "Urval" så förklarades det att många av eleverna inte var intresserade av att intervjuas eller helt enkelt inte hade tid därför fick jag komma på ett annat sätt att få svar på mina intervjufrågor. Jag valde att använda mig av ett community på Internet med forum där

det diskuteras just fantasy och annan litteratur. Jag fick snabbt napp bland dessa ungdomar som har ett genuint intresse för läsning av fantasyromaner. De tre ungdomar som ställde upp är mellan 16-19 år. Dessa ungdomar kommer i undersökningen att kallas för informant D, informant E och informant F. De via mail har jag dock inte kunnat kontrollera lika väl som de övriga intervjuerna. En del nackdelar med intervjuer via mail är att frågor ibland kan missuppfattas och att man inte har den aktiva rollen som intervjuare. Det gör att intervjuaren inte kan förklara vissa frågor eller leda in informanten på intressanta områden.

3.3 Kvantitativ metod

Enkätundersökningen hör till den kvantitativa undersökningsmetod jag använde i min uppsats. En enkätundersökning är enklare, mindre tidskrävande än intervjuer och den når fler personer. Det är också lättare att jämföra de svar man får. Enkäten ska helst inte innehålla allt för många frågor och vara enkel att svara på (Ejvegård 2003, s.53-55).

3.3.1 Enkäter

Jag delade ut enkäter med frågor kring läsning men jag hade ändå det vidgade textbegreppet i åtanke och tog därför med några frågor om film, datorspel med mera. De frågorna är dock kopplade till litteraturläsning. Naturligtvis vävde jag in frågor som rörde min undersökning, men för att inte tappa intresset från de elever som inte läser fantasyromaner så tog jag med lite mer allmänna frågor kring deras textvärldar. Enkäter delades ut i två klasser och det är därför jag inte vill dra några större slutsatser utifrån dessa. Vissa av frågorna kommer att synas i min undersökning i form av stapeldiagram, resten av frågorna går att finna som bilaga. Klasserna bestod av 27 respektive 29 elever varav den ena var en tvåa och den andra en trea på gymnasiet. I uppsatsen tas endast de enkätfrågor upp som har relevans för min undersökning, men alla enkätfrågor finns som bilaga.

3.4 Primära textkällor

De böcker som jag haft störst nytta av är Steven Ekholms *En guide till fantasy* (2000), John-Henri Holmbergs *Fantasy – Fantasy litteraturens historia, motiv och författare* (1995) och Annika Johanssons *Världar av ljus, världar av mörker* (2000).

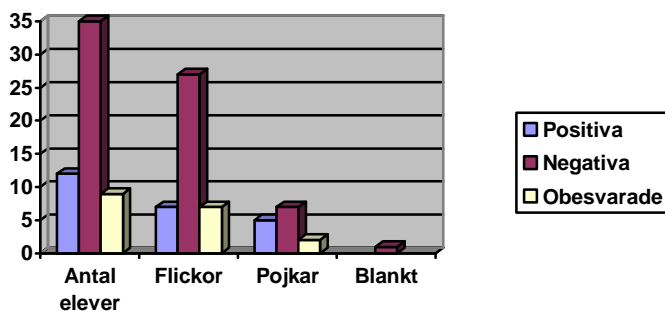
4 Undersökning

Undersökningen handlar om gymnasieelevers inställning till fantasyromaner och frågan som till slut ska besvaras i detta avsnitt är om fantasy litteraturen har sin plats i svenskundervisningen. Elevernas svar kommer att jämföras med både den litteratur som är positiv såväl som negativ till läsning av fantasy. Enkätundersöknings - och intervjuresultat kommer också att jämföras med de svar Ljungberg fått i sin undersökning om gymnasieungdomars läsning av fantasy.

4.1 Majoriteten negativ till fantasy

Majoriteten i enkätundersökningen är överväldigande och de är negativa till förslaget att låta fantasy litteraturen få en plats i svenskundervisningen. I enkätundersökningen är 41 av de deltagande eleverna flickor, 14 stycken är pojkar och en deltagare har ej kryssat i något alternativ. Som tabellen nedan visar så är 35 stycken elever av 56 negativa till att ta upp fantasy i skolan. Det är hela 62.5%, en ganska talande siffra, men inget man kan dra några större slutsatser av.

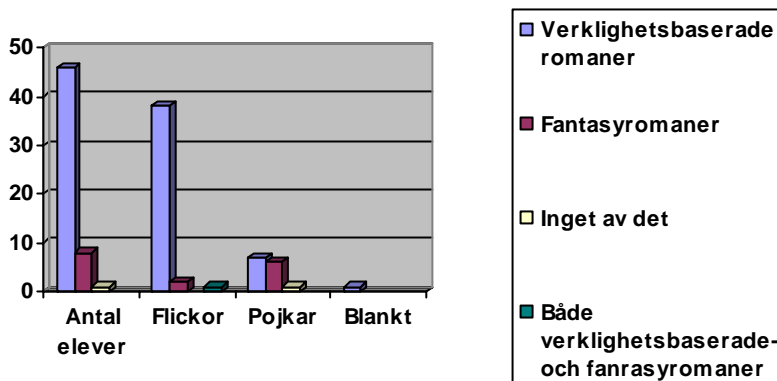
Diagram nr 1, visar elevers inställning till fantasy litteratur i svenskundervisningen.

Källa: Enkätundersökning med 56 deltagande elever.

Det visade sig också genom enkätundersökningen att fantasy litteratur var något som inte togs upp i svenskundervisningen. I enkätundersökningen fick de 56 eleverna frågan om vilken sorts roman de helst skulle läsa, en verklighetsbaserad roman eller en fantasyroman. Alternativet verklighetsbaserad roman fick även här en överväldigande majoritet.

Diagram 2, visar vad eleverna helst läser, en verklighetsbaserad roman eller en fantasyroman.

Källa: Enkätundersökning med 56 deltagande elever.

Av de 56 eleverna läste 45 stycken hellre verklighetsbaserade romaner, endast tio stycken föredrog fantasyromaner, en deltagare svarade att han inte läste något av alternativen och en deltagare att hon läste båda alternativen. Denna enkätundersökning ger en ganska negativ bild av fantasyromanen men positiva tendenser kunde ändå ses. Eleverna svarade också på frågan hur ofta de läste och de som läste fantasy svarade att de antingen läste ofta eller ibland, endast en av dessa elever svarade sällan och ingen av dem svarade aldrig. Chriath-Ljungberg tar upp detta i sin sammanfattning, att de ungdomar som läser fantasy också verkar läsa skönlitteratur mer ofta än andra (Chriath-Ljungberg 2000, s.71). Min enkätundersökning är dock för liten för att några slutsatser angående detta fenomen ska kunna dras. Intervjuerna som gjordes riktar sig till dem som läser fantasyromaner och kan därför inte jämföras med enkätundersökningen.

4.2 Minoriteten positiv till fantasy

De allra flesta som intervjuats ställer sig positiva till fantasylitteratur i svenskundervisningen. Av de sex personer som blivit intervjuade, tre via mail och tre genom vanliga intervjuer, så var fem personer positiva till förslaget. Informant F ser det som en självklarhet: "Hör realismen hemma i svenskundervisningen? Naturalismen? Ja? I så fall har fantasy absolut där att göra.". Den enda som har en negativ inställning till fantasylitteratur i svenskundervisningen, av de intervjuade, är informant E som motiverar sitt svar med att fantasygenren inte är undervisande utan riktar sig till dem som har ett genuint intresse för genren. Det bekräftades även av de flesta intervjuade att deras lärare aldrig tagit upp

fantasyfiktur i undervisningen. Informant E berättar att hans lärare endast tagit upp hur Tolkien slutförde sitt verk och anser inte att det borde räknas. Informant B och C minns att de under första året på gymnasiet fick välja romaner ur vissa genrer och då fanns fantasygenren med som ett alternativ. Enligt dem så valde då de flesta en fantasyroman.

4.3 Litteratur kontra elevperspektiv

Huvuddelen av den litteratur som använts ställer sig positiv till fantasyfiktur och vissa författare till och med förespråkar förslaget att göra fantasygenren till en del av svenskundervisningen. En av dessa är Steven Ekholm som vill att både lärare och elever ska få upp ögonen för detta "litterära fenomen" (Ekholm 2000, förordet till *En guide till fantasy*). Christina Olin-Scheller skriver i svensk lärarföreningens årsskrift om att kampen mellan gott och ont och de betydande hjältarna är ett viktigt inslag för de flesta elever (Svensk lärarföreningens Årsskrift 2005, s.104). Majoriteten av eleverna i enkätundersökningen håller inte med, men vad anser de intervjuade eleverna?

Majoriteten av de intervjuade eleverna ser fantasyfiktur som en självklar del av undervisningen. Informant D motiverar fantasyfiktur i svenskundervisningen med att "det är ju litteratur som all annan" och anser att man bör läsa fantasyromaner för barn i tidig ålder för att det "främjar barns fantasi och kreativitet". Informant B började läsa fantasyromaner i tidig ålder och håller med informant D. Informant B tycker att han/hon haft mycket nytta genom sin läsning av fantasy och att den givit honom/henne möjlighet att skriva mer fritt än andra. Många av de intervjuade ungdomarna nämner ett gott språk som en viktig ingrediens i bra fantasy och att fantasyromaner precis som alla andra romaner gör dig till en bättre läsare och skribent. "Du lär dig någonting för varje bokstav du läser, vad du än läser." (informant F). Informant A förklarar att det finns de som anser att fantasy inte är "riktig litteratur" och det håller han/hon inte alls med om. Öhman tar upp fantasygenren som en del av populärlitteraturen på grund av att det är en populär genre. Det verkar som att ju fler som läser en viss genre desto sämre anses den vara och ord som "masslitteratur", "äventyrs- och riddarromaner" klingar negativt i mångas öron (Öhman 2002, s.188). Informant F tar upp vikten av att förebygga fördomar mot fantasygenren och lärare kan motverka detta genom att ta upp genren i svenskundervisningen. En av informanterna pekar på att han/hon inte gör någon skillnad i sin bedömning vad gäller fantasyromaner eller annan skönlitteratur. Informanten menar att kravet på fantasyromaner varken är högre eller lägre än på annan skönlitteratur.

I forskningsbakgrunden tas verklighetsflykten upp som en viktig del i läsandet av fantasyromaner och de flesta av informanterna håller med. De flesta ser det som en positiv verklighetsflykt och informant A beskriver det såhär: ”Alltså alla vill ju fly ifrån verkligheten ibland för världen den ser ju ut som den gör.” Tolkien talar precis om det här fenomenet, men menar att det inte är verkligheten vi flyr ifrån utan nuet (Tolkien 1964, s.71). Holmberg skriver också om att få ta en paus från den komplexa verklighet vi lever i och de flesta av de intervjuade ungdomarna håller med (Holmberg 1995, s. 229). Vissa av de intervjuade verkar ha tröttnat på det ”bestsellerrecept” som Holmberg beskriver (Holmberg 1995, s.223). Det verkar som att de till viss del är trötta på det som vissa vill kalla för ”high fantasy”. Några av informanterna berättar att de gärna skulle vilja läsa någonting nytt och annorlunda som inte går i bland annat Tolkiens fotsår. Informant F vill läsa något som känns originellt och slår huvudet på spiken genom att säga: ”Fantasy utan fantasi är meningslös.”

Johansson tar upp hur stort det övernaturliga och fantastiska är i mediavärlden. Det handlar inte längre bara om böcker och filmer, utan datorspel och olika varianter av rollspel har också blivit en populär sysselsättning för dagens ungdomar (Johansson 2000, s.120). Intresset för fantasy varierade mellan de intervjuade, för en del var det endast ett litterärt intresse och för andra handlade det om mer än bara läsning av fantasyromaner. Någon av dem spelade fantasybaserade datorspel som till exempel ”Diablo 2”. Ett par spelade ”World of Warcraft” och en av informanterna hade innan det så populära onlinespelet slagit igenom spelat ett vanligt rollspel som heter ”Dungeons & dragons”. Det var det första rollspelet som gjordes och baserades på mörk fantasy (Johansson 2000, s.118). Informant B, som både läser mycket fantasyromaner och spelar fantasybaserade dator- och onlinespel, vet inte om det är läsningen som påverkat valet av spel han/hon spelar eller tvärtom, men menar att de båda sysselsättningarna klart påverkar varandra. Några av de intervjuade ungdomarna tyckte även att lajv lät underhållande och att det var något de skulle vilja prova på, men ekonomi och tid var orsaker som hindrade dem. Informant E ägnar sig åt något inom det litterära fältet genom att skriva egna berättelser och noveller. Informant D sysselsätter sig på samma sätt genom att skriva egen fantasy, men syr även något han/hon kallar ”fantasykläder”.

4.4 Elevperspektiv kontra elevperspektiv

I detta avsnitt kommer min enkätundersökning och mina intervjuer att jämföras med de svar Stella Chriath-Ljungberg fått i sin uppsats. Det blir ett jämförande mellan olika elevers syn på vad som är bra fantasy och vad den ska innehålla.

Våra enkätundersökningar fick liknande resultat. Den enkätundersökning hon gjorde omfattade 121 deltagande ungdomar och de fick också svara på frågan om vilken genre de föredrog (Chriath-Ljungberg 2000, s.21). I min enkätundersökning fick eleverna dock bara välja mellan två genrer, verklighetsbaserad roman eller fantasyroman. Chriath-Ljungberg lät ungdomarna välja mellan fler genrer, men trots det så valde de flesta i hennes enkätundersökning den realistiska romanen och fantasyromanen kom först på femte plats. Av 121 deltagande ungdomar så valde 22 elever fantasyromanen (Chriath-Ljungberg 2000, s.24). Enligt hennes undersökning så föredrog ungefär 18% av eleverna fantasyromaner och min undersökning visar samma resultat.

För att få en djupare inblick i elevernas perspektiv på fantasy litteratur så jämförs de svar Chriath-Ljungberg fått genom sina intervjuer med mina informanters svar. Vi var båda nyfikna på varför ungdomarna läser fantasy och svaren vi fick var ganska liknande. Ungdomarna i hennes uppsats tar upp den positiva biten med fantasy bland annat verklighetsflykten, att den innehåller hjältar och äventyr, en annan värld, den stora kontrasten mellan verklighet och böckerna, tidsaspekten, spänningen och att det hela tiden händer saker (Chriath-Ljungberg 2000, s.41-43). De jag intervjuade har liknande svar men på vissa punkter går åsikterna isär. En av informanterna tycker inte alls att kontrasten mellan verklighet och fantasy är så stor i alla lägen.

Och det är ju inte så att det som händer i dom här böckerna skulle bara vara otroligt för det finns ju relationer även i fantasyböcker som självklart liknar dom som vi har här så även fast varelserna är annorlunda så kan man dra väldigt många paralleller till vår värld. (Informant A).

När det gällde vad bra fantasy skulle innehålla så fick vi också liknande svar. En överväldigande majoritet av eleverna är överens om att bra fantasy ska vara välskriven, spännande och underhållande. Språket visar sig ha en stor betydelse. En av de elever hon intervjuat talar om starka personligheter och intriger, precis som informant E (Chriath-Ljungberg 2000, s.42). Informant D är inne på att vi kan ta lärdom av fantasy och detta tar även ungdomarna i Chriath-Ljungbergs uppsats upp. Det visar sig att de flesta av ungdomarna gillar Tolkien även om det finns de som inte är lika positiva till hans böcker. De flesta verkar gilla den episka fantasyn (se "Begrepp och definitioner") även om några också talar om den humoristiska fantasyn. Informant F ser gärna att det skrivs mer originella fantasyromaner och informant B och C tar upp att mycket litteratur inom fantasygenren är likadan. Några av Chriath-Ljungbergs elever beskriver samma sak och medger att många fantasyböcker är ganska så stereotypa (Chriath-Ljungberg 2000, s.53). En av ungdomarna i hennes uppsats tar

dessutom upp att fantasy ofta anses vara skräplitteratur precis som informant A när han/hon pekar på att fantasy inte ses som ”riktig litteratur”. Det visar sig att ungdomarna har liknande preferenser när de talar om vad som är bra fantasy.

4.5 Undervisning i fantasy – hur och vad ska den innehålla?

Informant A tycker att det skulle vara intressant om fantasyromanens historia togs upp och att ett urval av böcker visades eller att eleverna fick läsa utdrag ur olika böcker. Informanten talar alltså för Ekholms idé om en antologi i fantasy. Han/hon tar också upp att det är vanligt med fördomar angående fantasygenren och att folk ofta tror att de som läser fantasy är: ”lajvare som springer omkring i skogen och man tänker nä det är inget för mig och så skräms man av det.”. De böcker han/hon ser som bra inom fantasygenren är *Härskarringen* av J.R.R Tolkien, ”Harry Potter-böckerna” av J.K Rowling och *Den mörka materian* av Philip Pullman.

Informant B och C anser också att fantasyromanens historia bör tas upp i svenskundervisningen, dock att det borde göras tidigare och de ser gärna att fantasygenren presenteras under tidigare skolår. De gillar också Tolkien men tar också upp David Eddings och anser att även han borde tas med i undervisningen. De tar upp Eddings *Sagan om Belgarion* som en bra bok att starta med om man är nyfiken på fantasygenren.

Informant D anser att alla borde läsa *Härskarringen* av Tolkien på grund av att han/hon tycker verket innehåller ”fina värderingar” och även om det inte finns något ”djupare budskap” i böckerna om Harry Potter så borde de också tas med. Tyvärr så utvecklar han/hon ej dessa ”fina värderingar” eller vilka budskap hon finner i ”Harry Potter”. Han/hon tycker också att David Eddings böcker är bra och värda att läsa.

Informant E tycker inte att fantasy litteraturen har sin plats i svenskundervisningen eftersom den enligt honom/henne inte är undervisande. Informant E tar ändå upp några verk som han/hon gillar och det är ”Harry Potter-böckerna” av J.K Rowling, *Härskarringen*, *Silmarillion* av Tolkien och ”Wheel of Time-böckerna” av Robert Jordan.

Informant F vill också få bort de fördomar som finns om fantasygenren och tycker att de borde tas upp och diskuteras i undervisningen. Han/hon vill att fler människor ska förstå vad fantasy är och inte är. Informanten anser att en van läsare ej behöver börja med något ”enkelt och klichéfyllt.” utan det gäller att presentera bra fantasy. Om det handlar om yngre personer rekommenderar han/hon bland annat Philip Pullmans *Den mörka materian* och Astrid Lindgrens *Ronja Rövardotter*. Är det en van läsare vi talar om så rekommenderar informanten bland annat Mervyn Peakes trilogi *Gormenghast* och China Miévilles *Perdido Street Station*.

Informant F gillar inte urvalet av utdrag i Ekholms antologi *Fantasy* utan ger tips om en antologi skriven av Sam J. Lundwall som också heter *Fantasy*. Han/hon anser att Ekholm missar alldeles för många gamla klassiker och inte ger en rättvis bild av fantasygenren.

5 Diskussion och slutsats

Om vi ska lyssna på majoriteten i enkätundersökningen så borde fantasylitteraturen inte bli en del av svenskundervisningen, men om vi vill värna om den minoritet som läser fantasyromaner så bör den få sin plats i undervisningen. ”Det offentliga skolväsendet vilar på demokratins grund.” (Lpf 94, s.46) och borde vi då lyssna till majoriteten eller till den enskilda elevens åsikter? För samtidigt som majoriteten av eleverna spelar en stor roll så ska vi som lärare: ”utgå från den enskilda elevens behov, förutsättningar, erfarenheter och tänkande,” (Lpf 94, s.55). Jag ska så gott det går försöka belysa detta problem ur olika synvinklar och inte dra någon direkt slutsats men åtminstone presentera olika alternativ.

5.1 Fantasyromanen – en fantasi i svenskundervisningen

Enligt min enkätundersökning så bör fantasylitteraturen hållas utanför svenskundervisningen. Det ska dock tas hänsyn till att det endast är en mindre enkätundersökning med 56 deltagande elever. Chriath-Ljungberg fick liknande resultat men hon använde sig av fler genrer som enligt min mening kan vara lite svårdefinierade och problematiska att skilja åt (Chriath-Ljungberg 2000, s. 23). Hon använde till exempel fantasy och äventyrsberättelser som valbara alternativ i samma enkät. Det är svårt nog att definiera vad fantasy är och det blir inte lättare när två av alternativen är svåra att särskilja. Det var därför jag själv valde att endast ta med två genrer som står långt ifrån varandra.

En brist i undersökningen är att jag inte vet hur dessa elever definierar fantasy och om de verkligen vet vad fantasy är. De fördomar informanterna mött mot genren kan mycket väl ligga till grund för de här elevernas negativa inställning till fantasy. Johansson berör detta problem i sin bok:

Ännu värre är det att de få recensioner fantasyromaner får i massmedia, som för det mesta ignorerar genren, alltför ofta är skrivna av personer som bara har läst del två eller tre utan att ha läst del ett. (Johansson 2000, s.123).

Själv har jag inte tänkt på hur sällan en fantasyroman recenseras, men om jag tänker efter så händer det allt för sällan. Fantasygenren verkar behöva lite bättre och mer publicitet. Varför inte ha en recensent som är mer insatt i fantasylitteratur, men det är väl önsketänkande. Kan det vara så att fantasyromanens frånvaro i recensioner beror på att genren ses som populär- och ungdomslitteratur?

Chriath-Ljungberg tar också upp att ungdomar som läser fantasyromaner läser mer skönlitteratur än andra ungdomar. Detta kan man se en tendens av i min enkätundersökning.

Om jag skulle fortsätta med min undersökning angående fantasylitteraturens plats i klassrummet hade jag fördjupat mig kring elevernas läsvanor. Sådär i efterhand ser jag också att det hade varit till stor hjälp om jag inte bara intervjuat elever som gillar fantasygenren. Det hade varit intressant att få veta varför så många elever ställer sig negativa till fantasyromanen och varför den inte borde få en plats i svenskundervisningen.

5.2 Den enskilda elevens behov

Enligt läroplanen måste vi lärare se till varje individs behov. Hur kan vi då helt utesluta fantasylitteraturen i svenskundervisningen? Alla elever gillar inte Strindberg eller Dostojevskij ändå så möter de flesta elever texter utav dessa författare i sin gymnasieutbildning. Ofta så talas det om en litterär kanon och att dessa författare hör till denna, men även i fantasyromanen så finner vi rötter från gamla och betydande verk som till exempel *Illiaden och Odysseen* och *Bibeln*. Kanske blir dessutom de gamla verken upptäckta och lästa av fler ungdomar om de får reda på att de har med fantasyromanens bakgrund och historia att göra. De flesta av de elever jag har intervjuat ser fantasylitteraturens närvaro i svenskundervisningen lika självklar som realismen och romantiken. Vad för slags fantasy ska då tas upp? Eleverna verkar inte hålla med den grupp av forskare som endast anser ”high fantasy” värd att studera utan lutar mer åt det mer öppna förhållningssättet. Många av de intervjuade visade också intresse för fantasyromanens historia och kanske är det inte en antologi de behöver utan en introduktion till fantasygenren. Därför passar Ekholms *En guide till fantasy* bättre än antologin *Fantasy*. De hade alla åsikter om vilka verk som borde tas upp, så läraren kanske helt enkelt borde låta de elever som läser fantasyromaner avgöra vilka han/hon ska ta upp. Läraren skall enligt Lpf 94 se till att eleven: ”successivt får fler och större självständiga uppgifter och ökat eget ansvar,” (Lpf 94, s.55). En antologi kanske blir överflödig i en klass där det finns ungdomar som läser fantasy och varför inte gå så långt som att låta eleverna själva presentera några verk.

Lär man sig något av att läsa fantasyromaner? Litteraturen som jag tagit upp i uppsatsen har ofta en positiv inställning till fantasygenren. Den tar bland annat upp den positiva verklighetsflykten och de flesta av de intervjuade eleverna håller med. Holmberg talar om den totala frihet som fantasy kan skänka oss läsare, att få ta en paus ifrån verkligheten (Holmberg 1995, s.229). Det visar sig tydligt att informanterna inte har några problem med vad som är verklighet eller inte. En av informanterna visar tecken på god kritisk förmåga när han/hon förklarar att du inte kan lära dig hur polisen arbetar genom att läsa deckare och att all litteratur kan vara både ”vilsledande och korrekt” på samma gång. Dessutom finns det inga författare

inom fantasygenren som säger sig skriva sanningar, annat än sanningar som endast finns i deras sekundära värld. Jag håller med Tor Åge Bringsværd till viss del när han tar upp den riktiga faran i tron att realismen speglar vår verklighet (Holmberg 1995, s.233). En annan informant tycker att fantasyromaner ofta innehåller relationer som liknar dem i verkligheten. En aspekt som informanterna tar upp men inte litteraturen är språket och att du som läsare av vilken litteratur som helst faktiskt förbättrar din läsning och ditt skrivande. En av informanterna berättar att han/hon bara läser fantasyromaner och inget annat inom skönlitteratur verkar locka honom/henne. Det är ett bra argument för att fantasylitteraturen ska få en plats i svenskundervisningen. Vad förlorar vi lärare på att presentera fantasygenren för våra elever? Svaret är inget. Alla kanske inte gillar genren men ju fler genrer vi som lärare har att erbjuda desto större chans att eleverna finner den genre som passar dem bäst. Några av informanterna tar upp att fantasygenren borde vara ett alternativ i svenskundervisningen redan i lägre stadier.

Litteraturen i min uppsats tar också upp den etik och moral som fantasyromaner ofta förmedlar. Johansson skriver att fantasyromanen är en av de få genrer som kan ta upp ”lojalitet, ståndaktighet och moral” utan att kännas löjlig. I nutidsromanerna handlar det ofta om att satsa på sig själv (Johansson 2000, s.132). Var hittar vi då förståelse, empati och riktiga hjältar? Jo i fantasyromanen finner vi karaktärer som offerar sig själva för andra eller för den goda sakens skull. Ta till exempel Frodo Bagger i Tolkiens *Härskarringen* som personligen varken har något att vinna på det hela eller någon vidare lust till det, men han hårdar ändå ut på vägen till Mordor (Johansson 2000, s.132). Några av informanterna snuddar vid detta resonemang när de ska beskriva nyttan med fantasyromaner, men kan inte riktigt sätta fingret på vad det är de lär sig. En av informanterna berättar att hon tycker att *Härskarringen* innehåller många fina värderingar men har svårt att precisera sig.

Det enda negativa vissa av informanterna tar upp är att många fantasyromaner liknar varandra och innehåller till exempel liknande väsen och så vidare. Dessa informanter skulle gärna vilja se någonting nytt inom genren.

5.3 Slutsats

Även om majoriteten av eleverna i enkätundersökningen är negativa till förslaget om att ta in fantasylitteratur i svenskundervisningen så tvekar jag. Jag anser att som svensklärare har vi inget att förlora genom att ta in fantasyromanen i undervisningen. Vi finner stöd i läroplanen och det finns elever som har ett genuint intresse för fantasygenren. Borde inte dessa elevers litterära bagage räknas? Borde vi inte försöka ta bort fördomarna som finns kring genren och

se den som en värdefull tillgång i litteraturen? Dessutom så anser jag att en större enkätundersökning skulle behöva göras, men på grund av tidsbrist både från min sida och skolans så kunde enkäter endast delas ut i två klasser. Olin-Scheller skriver: "För att bli meningsfull måste undervisningen om och med fiktionstext ta sin utgångspunkt i elevernas litterära repertoarer." (Svenskläraryrskriften 2005, s.108). Hon tar också upp det ansvar vi lärare har, att vi bör besitta kunskap i olika sorters berättande och ta hänsyn till vad eleverna gillar för litteratur (Svenskläraryrskriften 2005, s.108). Det har dykt upp många frågor kring elevers läsvanor och genrekunskap. I en fortsatt undersökning skulle jag välja att lägga mer krut på enskilda intervjuer på grund av att de gett mer material att arbeta med. Jag skulle då också valt att intervjua elever som inte läser fantasyromaner för att få ett annat perspektiv på fantasygenren och kanske få reda på varför de inte gillar den. Intervjuerna blev inte riktigt som jag tänkt mig då få elever ville ställa upp på grund av tidsbrist. Jag hade tänkt intervjua minst fem personer enskilt och jag fick endast tre elever att ställa upp varav två intervjuades samtidigt. Nödlösningen fick bli de mailintervjuer jag valde att göra. Det negativa med intervjuerna via mail var att jag inte kunde förklara vad jag var ute efter eller ställa följdfrågor. Annars så är jag väldigt nöjd med svaren jag fick ifrån informanterna och de har gett mig många tips, idéer och frågor att fundera på. Några av informanterna anser att fantasyromaner bör tas upp i tidigare stadier och jag kan se nyttan med detta då intresset för fantasy verkar vara större i tidigare åldrar. Kanske är det så att eleverna måste bli introducerade till fantasygenren tidigare för att de ska få upp ögonen för fantasyromaner och bli intresserade. Informant B och C såg "Harry Potter-böckerna" som böcker att växa och utvecklas med. De menar att ju äldre Harry blir desto mer avancerad läsning bjuder J.K Rowling på. De flesta av informanterna tog upp att något av det viktigaste ändå är att förebygga de fördomar som finns gällande fantasyromaner och en av informanterna tar upp, något mycket viktigt, att vad vi än läser så bör det läsas med källkritiska ögon. Eleverna har fått säga sin mening och majoriteten i min undersökning säger nej till fantasy i svenskundervisningen.

6 Sammanfattning

Det fanns mycket litteratur som hade en positiv inställning till fantasylitteratur men det som intresserade mig speciellt var elevperspektivet. Det som fick mig att vilja ta upp just fantasygenren var Steven Ekholms två böcker *En guide till fantasy* och *Fantasy* vilka jag haft mycket nytta av i min uppsats. Andra böcker som bör nämnas är John-Henri Holmbergs *Fantasy – Fantasylitteraturens historia, motiv och författare* och Annika Johanssons *Världar av ljus, världar av mörker*. I uppsatsen försöker jag besvara min frågeställning som handlar om elevers inställning till att låta fantasylitteraturen få vara en del av svenskundervisningen och om de ser någon nytta med att läsa fantasyromaner.

För att få svar på mina frågor gjorde jag en enkätundersökning med 56 deltagande elever, enskilda intervjuer med tre elever och tre intervjuer via mail. Intervjuerna via mail var inte planerade, men på grund av brist på intresse och tid hos eleverna i skolan jag befann mig på, så fick det bli en nödlösning. De intervjuade i uppsatsen kallas för informanter på grund av att de lovats få vara helt anonyma.

Resultatet av enkätundersökningen visar att majoriteten av eleverna inte vill att deras lärare ska ta upp fantasylitteratur i svenskundervisningen och de flesta av ungdomarna läser verklighetsbaserade böcker. Min enkätundersökning jämförs också med Stella Chriath-Ljungbergs enkätundersökning och det visar sig att vi fått liknande resultat.

De intervjuade eleverna läste alla fantasyromaner och det var därför de valdes ut. En majoritet av de intervjuade ungdomarna såg fantasylitteratur som en självklarhet i svenskundervisningen och mycket av den nytta de såg i att läsa fantasyromaner gick att finna i den litteratur jag använt mig av. Informanterna drog dock paralleller mellan läsning av fantasyromaner till deras egen språkinläring, något som inte togs upp i den utvalda litteraturen.

Majoriteten av ungdomarna i enkätundervisningen säger nej till fantasylitteratur i svenskundervisningen. De intervjuade ungdomarna håller inte med och ser fantasygenren som en lika självklar del av svenskundervisningen som realismen och romantiken. Mitt emellan hamnar läraren då han/hon slits mellan läroplan och elevernas åsikter. Ska läraren lyssna på majoriteten som i ett demokratiskt samhälle eller se till den enskilda elevens behov? Min undersökning ger ingen direkt slutsats, men den gör så att några elevers röster blir hörda och det var just elevperspektivet som intresserade mig. Jag har fått svar både från de elever som läser och intresserar sig för fantasygenren och de som inte gör det. Enligt min mening så

förlorar vi som lärare inget på att ta in fantasy litteraturen i svenskundervisningen. Problemet är bara vilka av eleverna som vi ska lyssna på.

Källförteckning

Primärlitteratur

Ekholm, Steven (2000), *En guide till fantasy*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.

ISBN: 91-27-57114-9

Ekholm, Steven (2000), *Fantasy*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. ISBN: 91-27-76184-3

Holmberg, John-Henri (1995), *Fantasy – Fantasy litteraturens historia, motiv och författare*.

ISBN: 91-88818-03-9

Johansson, Annika (2000), *Världar av ljus, världar av mörker*. Bibliotekstjänst, Lund. 2 omarbetade upplagan. ISBN: 91-7018-453-4

Sekundärlitteratur

Andersen, Heine (1994), *Vetenskapsteori och metodlära – En introduktion*. Lund:

Studentlitteratur. ISBN: 91-44-38571-4

Broberg, Jan (1994), *På fantasins vingar*. Stockholm: Carlsson Bokförlag. ISBN: 91-7798-7810

Ejvegård, Rolf (2003), *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-02763-X

Lärboken från Lärarnas riksförbund (2003) Stockholm: Lärarnas Riksförbund. Upplaga: 7000 ex. ISBN: 91-973019-5-7

Patel, Runa & Davidson, Bo (1994) *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur. Andra upplagan.

PC Gamer (2006:12) Utgivare: Hjemmet Mortensen AB

Svenskläraryrkeförbundet (2005), *Perspektiv på didaktik*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur. ISBN: 91-27-63395-0

Tolkien, J.R.R (1964), *Träd och blad*. Stockholm: Almqvist & Wiksell Förlag AB. ISBN: 91-20-03290-0

Öhman, Anders (2002), *Populärlitteratur – De populära genrernas estetik och historia*. Lund: Studentlitteratur. ISBN: 91-44-01589-5

Elektroniska källor

Chriath-Ljungberg, Stella (2000), *Vad är det som är så bra med fantasy? En undersökning om gymnasieungdomar och fantasy med tonvikten på ungdomars egna åsikter*. Magisteruppsats vid Institutionen för ABM, estetik och kulturstudier, 2000:76. Hämtat från <http://www.abm.uu.se/publikationer/2/2000/76.pdf> Hämtat: 2006-05-12.

Bilaga 1

Intervjufrågor

Varför läser du fantasy? (Fundera lite kring vad det är du fastnade för när du började läsa fantasy, vad det är du gillar med fantasy o.s.v.).

Känner du att du lär dig någonting av att läsa fantasy? Kan du kanske ge några exempel på vad?

Vad tycker du att bra fantasy ska innehålla? (Måste det t.ex. finnas drakar, dvärgar eller dylikt?).

Många fantasy böcker har idag filmatiserats, som till exempel: Sagan om ringen och Häxan och lejonet. Tycker du att filmerna är bättre eller sämre än böckerna? Kan du kanske ge några exempel på vad som är så bra med böcker respektive filmer. Vilka är fördelarna respektive nackdelarna?

Har din lärare i svenska tagit upp fantasy i undervisningen? (Vad tog han/hon i så fall upp?)

Tycker du att fantasy hör hemma i svenskundervisningen och skolan? Varför/varför inte?

Om du tycker att fantasy borde ingå i svenskundervisningen har du några idéer om vilka böcker läraren borde ta upp och vad som kan vara viktigt att ta upp när det gäller fantasy?

Jag har en guide och en antologi skriven av Steven Ekholm och jag tänkte att du skulle få bläddra lite i den medan jag i stora drag berättar vad han tar upp. Tycker du att hans böcker verkar intressanta och tar antologin upp bra böcker som kan representera genren fantasy?

Skulle du kunna räkna upp några böcker som du tycker att alla som läser fantasy borde läsa?

Skulle du kanske kunna ge tips om vad man borde läsa om man är nyfiken på fantasy men aldrig läst någon bok? (Finns det någon bra nybörjarbok?).

Fantasy är en ganska bred genre och man kan räkna dit flera böcker. Om jag räknar upp några böcker, vilka räknar du som fantasy?

- *Bröderna Lejonhjärta*
- *Bilbo en hobbits äventyr*
- *Harry Potter*
- *Sagan om rödluan och vargen*

Jag vet att du läser fantasyböcker och nu undrar jag om du kanske spelar datorspel, rollspel (onlinespel räknas också), lajv eller andra aktiviteter kopplade till genren?

Enkät angående läsning

TJEJ KILLE

Vad läser du helst fantasy eller verklighetsbaserade böcker?

FANTASY VERKLIGHETSBASERADE BÖCKER

Hur ofta läser du romaner?

OFTA IBLAND SÄLLAN ALDRIG

När läser du?

I SKOLAN PÅ FRITIDEN BÅDE OCH

Har ni pratat om fantasy i skolan?

JA NEJ

Om inte skulle du vilja att ni pratade om fantasy i skolan?

JA NEJ

Har du sett filmen Sagan om ringen?

JA NEJ

Du som bara sett filmen, blev du sugen på att läsa boken efteråt?

JA NEJ

Föredrar du att se filmer istället för att läsa böcker?

JA NEJ

Du som både läst boken och sett filmen, vilken var bäst?

BOKEN FILMEN LIKA BRA

Det finns andra medier och sysselsättningar än böcker och film och du kanske ägnar dig åt några av dessa alternativ. (Du kan naturligtvis kryssa i flera av alternativen).

DATASPEL (XBOX OCH PLAYSTATION RÄKNAS IN HÄR)

ROLLSPEL (ONLINESPEL RÄKNAS IN HÄR)

LAJV

INTERNET PRIVAT

INTERNET I SKOLAN

KONSERTER

ÖVRIGT: _____

TACK FÖR DIN MEDVERKAN!

